

Förslag på ansvarsfördelning inom det offentliga terminologiarbetet

Innehåll

Sammanfattning	3
Bakgrund.....	4
Förslag	5
Institutet för språk och folkminnen.....	5
Förslagets fördelar	7
Myndigheter, kommuner, landsting och andra offentliga aktörer	9
Utbildning i terminologi	10
AB Terminologicentrum (TNC)	10
Rikstermbanken	10
Bibliotek och arkiv.....	11
Näringslivets behov	11
Resurser	12
Summering.....	13
Förslag på framtida ansvarsfördelning inom det offentliga terminologiarbetet	13

Sammanfattning

Med utgångspunkt i regeringens bedömning att Institutet för språk och folkminnen (ISOF) ska ha det övergripande ansvaret för det offentliga terminologiarbetet i Sverige innehåller den här rapporten förslag på hur myndighetens uppdrag kan se ut, och hur arbetet och ansvaret för svensk offentlig terminologi kan fördelas mellan olika offentliga och privata aktörer. ISOFs roll föreslås bland annat vara att stödja myndigheternas termarbete samt inventera och följa upp den offentliga användningen och utvecklingen av termer och begrepp. Det uppföljande arbetet kan med fördel ingå som en del i det regeringsuppdrag ISOF redan har med att följa upp språklagen (2009:600). ISOF ska också analysera och genomföra utredningar inom centrala områden, sprida kunskap och publicera termer och begrepp i en öppen databas samt samordna och driva kontakt- och samarbetsnätverk, erbjuda utbildningar och ge råd och riktlinjer.

Statliga myndigheter, landsting och offentliga aktörer ska fortsätta att driva det operativa arbetet med facktermer inom respektive område. De offentliga aktörerna kan delta i de nätverk och termgrupper som redan finns i dag, eller som framöver kan tillkomma på initiativ av bland annat ISOF, inom sina respektive sektorer och branscher. Resultatet av arbetet ska rapporteras till ISOF.

AB Terminolog centrum (TNC) föreslås tillsvidare administrera Rikstermbanken med tillhörande bibliotek och samlingar. Rikstermbanken behöver utvecklas till en öppen databas tillgänglig för såväl användare inom den offentliga sektorn som inom näringslivet och civilsamhället. Inom ramen för de anslagsmedel som ISOF tilldelas för terminologisk verksamhet föreslås TNC beviljas ett bidrag för denna verksamhet.

Näringslivets behov av termutveckling och terminologiutredningar kan liksom i dag tillgodoses av TNC eller andra aktörer som tillhandahåller liknande tjänster på marknaden. Med stöd av en termbank med öppen data

tillgängliggörs inte bara begrepp och termer för näringslivets företrädare, fler aktörer ges också möjligheten att utveckla tjänster med stöd av de samlade data som finns registrerade i Rikstermbanken.

Bakgrund

Hösten 2015 beslutade regeringen att en översyn skulle göras av det offentliga terminologiarbetets organisation och struktur (N2015/06730/FÖF). I januari 2016 presenterades översynen i form av en promemoria från Näringsdepartementet. I promemorian ges en bakgrund till dagens offentligt finansierade terminologiarbete och de olika aktörernas roller. I promemorian lämnas vidare vissa bedömningar och förslag gällande statens ansvar för terminologiarbetet. Ett av dessa förslag är att ISOF ska få ett tydligare och mer övergripande ansvar för svensk terminologi. I översynen framhålls också att de statliga myndigheterna, kommunerna och landstingen behöver riktlinjer och stöd för sitt terminologiarbete så att de bättre kan leva upp till språklagens bestämmelse om terminologi.

Regeringen gjorde i budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 utg. omr. 17, avsnitt 3.6.6) bedömningen att ISOFs övergripande ansvar för svensk språkvård och genomförande av språkpolitiken tydligare bör omfatta även svensk terminologikutveckling. Regeringen ansåg i enlighet med förslagen i översynen att det statliga bidraget till TNC bör preciseras och inriktas på ett antal definierade allmännyttiga tjänster samt att en del av medlen därmed även borde kunna bekosta ISOFs övergripande ansvar för verksamheten.

I regleringsbrevet för 2017 fick ISOF regeringens uppdrag att senast den 15 juni 2017 lämna ett förslag på hur ansvarsfördelningen inom det offentliga terminologiarbetet kan preciseras ytterligare. I uppdraget ingick att bedöma vilka uppgifter som bör ingå i ISOFs övergripande ansvar för svensk terminologisk utveckling såväl avseende offentliga aktörers som näringslivets behov, samt att redovisa vilka allmännyttiga tjänster och uppgifter som bör finansieras via statens bidrag till terminologisk verksamhet.

För att inhämta underlag för de förslag och bedömningar som lämnas i denna rapport har ISOF anlitat Kerstin Norén, professor i nordiska språk vid Göteborgs universitet, som på myndighetens uppdrag har samrått med representanter för både offentlig och privat sektor. Kerstin Norén har bland annat genomfört ett 40-tal intervjuer med olika aktörer inom terminologiområdet. Bland de intervjuade finns personer med uppdrag inom olika myndigheter i Sverige eller inom EU-samarbetet, representanter för lärosäten, för termgrupper samt för ett urval av större svenska företag. Flera intervjuer har genomförts med ledningen och anställda vid TNC, liksom med dess styrelseledamöter. Besök har även gjorts på TNC för att inhämta erfarenheter och tankar om framtiden rörande ansvaret för det offentliga terminologiarbetet. Vidare har en workshop hållits med TNCs ägare.

Förslag

Institutet för språk och folkminnen

Ett utökat ansvar hos ISOF för den offentliga terminologin skulle innebära att terminologifrågor blir en integrerad del av språkpolitiken och språkvården. De förslag som ISOF här presenterar har sin utgångspunkt i språklagens krav på att staten ska tillgodose att det finns en enhetlig svensk terminologi inom samtliga sektorer i den offentliga sektorn. Det innebär bland annat att nya termer fortlöpande behöver skapas för aktuella samhällsfenomen om svenskans ställning som huvudspråk i Sverige långsiktigt ska värnas. I ISOFs ansvar bör ingå att tillhandahålla ett antal allmännyttiga tjänster som utgör en grund för den offentliga terminologins organisation, och som främjar det viktiga termarbetet som utförs både inom statliga myndigheter, kommuner och landsting och inom näringslivet.

Genom uppdraget kan ISOF fungera som en kunskapsbas för termarbetet i den offentliga sektorn. Inom vissa områden förekommer redan i dag så kallade termgrupper, där representanter inom en viss sektor, till exempel sjukvården, samlas för att samråda om facktermer. Dessa grupper utgörs i

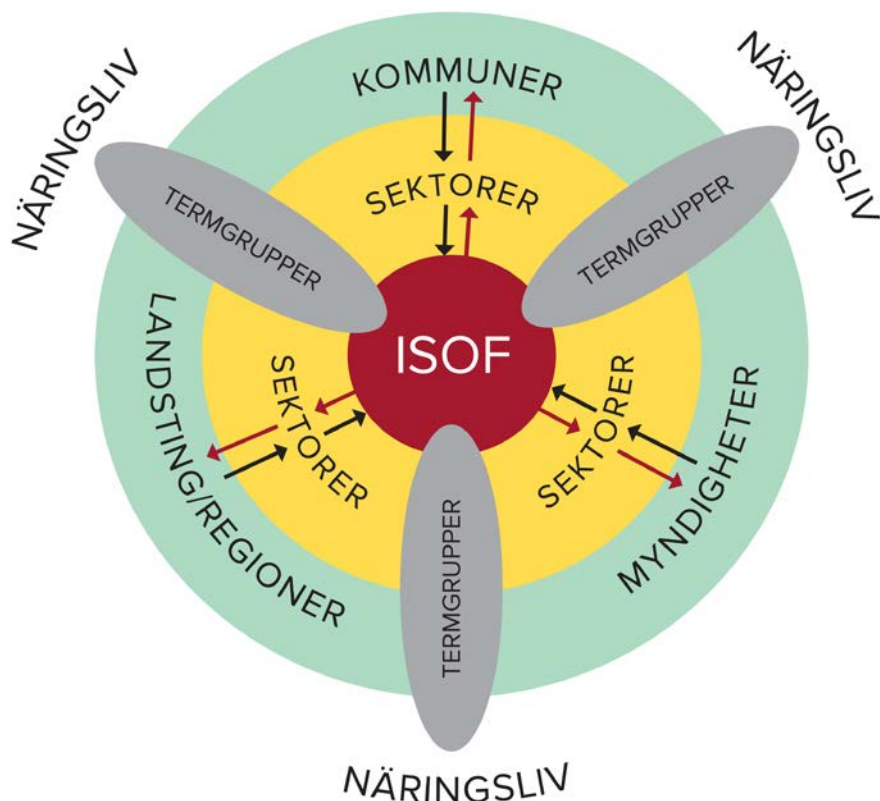

många fall av representanter för både statliga myndigheter och näringsliv. Den preciserade uppgiften för ISOF blir att koordinera och stödja termgrupperna samt initiera nya grupper, ge stöd och hjälp i detta arbete samt att samla in, kvalitetsgranska och tillgängliggöra myndighetsterminologin.

ISOFs förslag innebär att myndigheten blir en resurs för andra myndigheter samt kommuner och landsting och får i uppgift att genomföra terminologiska utredningar inom prioriterade områden, besvara termfrågor, ta fram informationsmaterial och riktlinjer samt erbjuda föreläsningar och seminarier. I myndighetens samordnande roll, med det befintliga klarspråksnätverket som förebild, är det möjligt att bygga upp och driva nätverk där terminologansvariga på olika myndigheter kan utbyta erfarenheter och kunskap om att driva termprojekt. Vikten av vetenskaplig samverkan och kunskapsutbyte med exempelvis lärosäten och Svenska Akademien, är också central.

På sikt ser ISOF många fördelar med att även Rikstermbanken överförs till myndigheten. Det arkivmaterial, den referenslitteratur och de olika databaser, som genom åren byggts upp via statliga medel, är en värdefull resurs i det framtida terminologiska arbetet och inom forskningen.

ISOFs roll blir också att utifrån ett svenskt perspektiv främja en ökad samverkan inom EU-språkvården. De aktörer som på olika sätt arbetar inom EU-språkvården är viktiga samverkansparter för svenskt terminologiarbete och det finns behov av att samordna begrepp och terminologi som genereras till följd av bland annat EU-lagstiftningstexter. EU-arbetet påverkar de flesta myndigheters terminologi.

Figur 1. Modellen visar de olika aktörerna inom den offentliga terminologin. I förslaget utgör ISOF navet och sprider kunskap, följer upp samt förvaltar de termer myndigheterna och termgrupperna arbetar fram och beslutar om. Det operativa arbetet drivs med fördel inom respektive sektor/bransch. Samtliga aktörer bör också beakta den terminologi som genereras av EU-språkvården.

Förslagets fördelar

För att säkerställa den termutveckling som är nödvändig för att värna svenskan som det samhällsbärande språket har myndigheter, kommuner och landsting genom språklagen ålagts ett särskilt ansvar för att svensk terminologi ska finnas tillgänglig, användas och utvecklas.

Det föreliggande förslaget innebär att ISOF får ett utpekat samordningsansvar för den offentliga terminologin vilket medför att statliga myndigheter och kommunala verksamheter får en statlig myndighet som kunskapsresurs och samarbetspartner. Detta kan bidra till att öka medvetenheten om det

terminologiska ansvar som den offentliga sektorn har och öka möjligheterna att skapa en samordnad normering inom flera områden.

Ett samlat övergripande myndighetsansvar för den offentliga terminologin skulle dessutom kunna medföra en större tyngd och ett större mandat i uppföljningen av myndigheternas terminologiarbete. En öppenhet och transparens av terminologiarbetet skulle också garanteras. Genom ett samlat myndighetsansvar åstadkoms en tydligare kontroll över de offentliga resurserna och på sikt skulle förslaget innebära en effektivare användning av statens medel.

Att samordna det övergripande ansvaret för svensk terminologi på ISOF skulle bland annat innebära:

- Att en offentlig aktör får möjlighet att säkra långsiktighet och stabilitet över tid.
- Att den samlade effekten av språkpolitiskt och språkvårdande arbetet gynnas genom samordning av arbetet med svensk terminologi och den verksamhet som redan i dag bedrivs vid ISOF för uppföljningen av språklagen, språkteknologi, klarspråk och språkvård inom namn, dialekter och på svenska, svenskt teckenspråk och de nationella minoritetsspråken. Trots att terminologiarbetet skiljer sig på väsentliga punkter från arbetet med svensk allmänspråkvård, ligger en hel del av det terminologiska språkvårdsarbetet i gränslandet mellan fackspråk och allmänspråk.
- Att förutsättningarna för att terminologiarbetet sker på vetenskaplig grund stärks. Myndigheten kan erbjuda befintlig forskningskompetens och upparbetade samarbeten med olika lärosäten.
- Att det terminologiska arbetet inom de nationella minoritetsspråken skulle stärkas, liksom arbetet med flerspråkig terminologi.
- Att upparbetade och väl fungerade arbetsmetoder och modeller kan användas för den samordnande delen av terminologiarbetet.

- Att synergieffekter av ett närmare samarbete mellan klarspråksarbetet och terminologiarbetet uppstår. Det finns många beröringspunkter och till stora delar samma mottagare.
- Att goda förutsättningar att vara aktiv i och leda terminologiska nätverk skapas. Språkrådet arbetar sedan länge aktivt i olika termgrupper, särskilt inom termområden som gränsar till allmänspråk eller på annat sätt berör många i samhället.¹ Myndigheten medverkar också aktivt i nationella och internationella nätverk gällande till exempel namnterminologi.

En ensam aktör kan dock inte tillgodose behoven inom alla samhällsområden och ISOF ser det därför som viktigt att språklagens bestämmelser kring offentlig terminologi mer tydligt avspeglas i styrningen av olika typer av offentlig verksamhet. Att detta behov finns har påpekats av flera aktörer i samband med arbetet med denna rapport.

Myndigheter, kommuner, landsting och andra offentliga aktörer

Tillgången till tydlig samhällsinformation är en förutsättning för medborgares demokratiska delaktighet och rättssäkerhet. Om kommuner, landsting och statliga myndigheter har en inkonsekvent eller oprecis användning av termer, kan det skapa oklarheter och missförstånd. En hög terminologisk standard är nödvändig i såväl arbetsliv och forskning som i samhällslivet i stort.

Myndigheternas ansvar för terminologi uttrycks i språklagen (2009:600). Lagen säger att myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas. Arbetet kan

¹ ISOFs medarbetare vid Språkrådet är också involverade i grupper inom det akademiska området. Det gäller till exempel it-termer (Datatermgruppen), vård- och medicintermer (Läkarsällskapets språkkommitté) och språkteknologiska termer (Nätverket för språkteknologisk terminologi).

integreras i den befintliga språkvården och klarspråksarbetet som görs inom respektive myndighet. ISOF föreslår, för att ge ytterligare effekt av arbetet, att myndigheterna regelbundet ska rapportera resultatet av det egna terminologiarbetet till ISOF. Termgrupperna ger möjlighet för myndigheter att samordna termarbetet för att säkerställa ökad enhetlighet och därmed tydlighet gentemot samhället i stort.

Utbildning i terminologi

För att uppfylla språklagens bestämmelse om terminologi behöver alla myndigheter och kommunala verksamheter i så hög grad som möjligt ha tillgång till terminologisk expertis. I dag finns endast ett fåtal aktörer med terminologisk kompetens och denna behöver öka i takt med att efterfrågan och behoven ökar. ISOF föreslår därför att regeringen ser över möjligheterna att skapa ett större utbud av terminologisk kompetens. I dag finns ett fåtal aktörer som kan erbjuda terminologiskt utrednings- och utvecklingsarbete. Ett eller flera lärosäten bör få i uppdrag att tillhandahålla utbildning i terminologi.

AB Terminologicentrum (TNC)

Terminologiska begrepp ska göras fritt tillgängliga för dem som är verksamma inom offentlig sektor, näringslivet, forskare och andra intresserade. ISOF föreslår att Rikstermbanken tills vidare utgör denna bas som grund för tillgängliggörande och att den fortsatt ska administreras av TNC.

Rikstermbanken

Rikstermbanken har funnits sedan 2009 och innehåller termer och begrepp från olika ämnesområden. Det är viktigt att den kunskap och erfarenhet som byggts upp vid TNC genom arbetet med Rikstermbanken inte går förlorad i samband med en förändring av ansvaret för det nationella terminologiarbetet. ISOF föreslår därför att TNC tills vidare fortsatt bör ansvara för drift, underhåll och utveckling av den nationella Rikstermbanken och dess innehåll och tilldelas ett statligt bidrag för detta. Det är viktigt att Rikstermbanken utvecklas till en fritt tillgänglig databas öppen för olika användare. Myndigheternas medverkan i arbetet med en central termbank är

av avgörande för dess användbarhet och betydelse. Det finns därför skäl för att det organ som leder och samordnar myndigheternas termarbete, ISOF, också på sikt tar över ansvaret för Rikstermbanken. Myndighetens bedömning är att arbetet med språkteknologi och terminologi inom offentlig sektor därmed skulle kunna stärkas och en fortsatt utveckling mot öppna data gynnas. Dock finns en rad juridiska och ekonomiska frågor som behöver klaras ut innan en sådan överföring kan ske och dessa bör i första hand lösas i dialog mellan ISOF, TNC och dess ägare.

Bibliotek och arkiv

Resurser i form av bibliotek och arkiv bör tas tillvara så att de kan komma allmänheten såväl som forskarsamhället till del i så hög grad som möjligt. Det samlade material som finns hos TNC i form av arkivmaterial, referenslitteratur och databaser hänger nära samman med Rikstermbanken, och är en ovärderlig resurs i det offentliga terminologiarbetet. Arkiv och bibliotek har, liksom Rikstermbanken, byggts upp med stöd av offentliga medel. Det är därför rimligt att ISOF på sikt tar över ansvaret för att förvalta hela eller delar av arkivet och biblioteket. En sådan förflyttning sker i så fall lämpligast samordnat med en överföring Rikstermbanken.

Näringslivets behov

Näringslivets behov av termutveckling och terminologiutredningar kan liksom i dag tillgodoses av TNC eller andra aktörer som tillhandahåller liknande tjänster på marknaden. I utredningsarbetet har det framkommit synpunkter från privata aktörer på det språkterminologiska området, om att TNC i kraft av sitt statliga bidrag, har en konkurrensfördel vid försäljning av tjänster till myndigheter och företag. Med stöd av en termbank med öppen data tillgängliggörs inte bara begrepp och termer för näringslivets företrädare, utan fler aktörer ges också möjligheten att utveckla digitala tjänster med stöd av de samlade data som finns registrerad i Rikstermbanken.

De stora svenska exportföretagen söker i dag främst terminologiskt stöd avseende översättningar till och från engelska, kinesiska och ryska. Svensk

terminologi spelar för dem en roll i kommunikation med kunder och verkstäder. Delar av detta kommer att kunna tillgodoses genom fortsatt och utvecklad tillgänglighet i Rikstermbanken.

Resurser

För att ett arbete med svensk offentlig terminologi ska kunna genomföras i den omfattning och med den kvalitet som krävs, räknar ISOF med att personalresurser motsvarande 3-4 årsarbetare med språkterminologisk kompetens behöver tillföras myndigheten. Det är angeläget att ta tillvara den kompetens som utvecklats under lång tid inom TNC, och inom myndigheter och organisationer i de termgrupper som redan är etablerade. Från och med 2017 har det skett en förstärkning av myndighetens anslagsram med 4 500 000 kronor. Myndighetens bedömning är att denna budgetram behöver permanentas för att ISOF ska kunna fullgöra sitt ansvar enligt förslaget. Myndighetens administrativa kostnader (ekonomi, löneadministration etc.) väntas öka något men detta beräknas rymmas med befintlig personal och bemanning.

Det är rimligt att staten fortsätter att finansiera arbetet med Rikstermbanken och utvecklingen mot öppna data. TNC har uppskattat kostnaderna för förvaltning av Rikstermbanken till 700 000 kronor årligen. Att utveckla och tillgängliggöra databasen skulle under en period kräva ytterligare resurser. ISOF föreslår därför att myndigheten får möjlighet att transferera bidrag för terminologiskt arbete till TNC från ramanslaget på högst 1 miljon kronor per år.

Vid ett eventuellt framtida övertagande av Rikstermbanken, kommer myndighetens behov av förstärkning inom vissa kompetensområden att öka. Det är i dagsläget svårt att uppskatta kostnaderna för ett sådant övertagande, beroende på när i tid det inträffar. ISOF avser därför att återkomma kring medelsbehov i det fall en eventuell överenskommelse om överföring av Rikstermbanken sluts.

Summering

Förslag på framtida ansvarsfördelning inom det offentliga terminologiarbetet

	ISOF	Myndigheter och andra offentliga aktörer	TNC	Aktörer inom svenskt näringsliv
Språklagen, klarspråk och språkvård	<ul style="list-style-type: none">• värna svenskan som det samhällsbärande språket• uppföljning av språklagen• integrera terminologiarbetet i den svenska språkvården• främja termarbete och termutveckling	<ul style="list-style-type: none">• utveckla terminologi som en del i arbetet med språkvården och klarspråk	<ul style="list-style-type: none">• termutveckling	<ul style="list-style-type: none">• termutveckling
Inventera och följ upp	<ul style="list-style-type: none">• inventera hur kommunala och statliga myndigheter arbetar terminologiskt i dag, kartlägga existerande samverkansnätverk och grupper och inventera statliga och kommunala myndigheters behov av stöd i termfrågor• regelbundet följa upp myndigheternas terminologiska arbete med stöd av språklagens §12	<ul style="list-style-type: none">• rapportera resultatet av det egna terminologiarbetet till ISOF		
Analys	<ul style="list-style-type: none">• genomföra regelbunden omvärldsbevakning• genomföra terminologiska utredningar inom prioriterade områden och vid behov ta fram termer inom centrala områden på svenska och de nationella minoritetsspråken			

forts.	ISOF	Myndigheter och andra offentliga aktörer	TNC	Aktörer inom svenskt näringsliv
Kunskaps-spridning	<ul style="list-style-type: none">• kunskapsbas mot offentliga sektorn• erbjuda föreläsningar, seminarier, kurser och workshops• löpande besvara termfrågor inom språkrådgivningen• ta fram informationsmaterial och riktlinjer för terminologiskt arbete• ge stöd till svenska basnäringar/ exportindustri så att gemensamma grundläggande termer kan användas bredare		<ul style="list-style-type: none">• tillhandahålla och utveckla Rikstermbanken• tillgängliggöra myndighetsterminologi som öppna data• kunskapsbas mot privata näringslivet	
Samordning och samverkan	<ul style="list-style-type: none">• samla kontaktpersoner för terminologi i olika nätverk• koordinera myndigheternas terminologiarbete• samla in, kvalitetsgranska och tillgängliggöra myndighetsterminologi som öppna data• samverka med EU-språkvården	<ul style="list-style-type: none">• driva det operativa termarbetet inom sitt ansvars-/verksamhetsområde		

Sammanfattningsvis menar ISOF att det förslag som presenterats här om ett nytt, övergripande och samordnande uppdrag för myndigheten skulle leda till positiva synergieffekter för språkvården i allmänhet och den offentliga terminologin i synnerhet. Flera delområden inom det redan etablerade språkvårdsarbetet på ISOF har klara beröringspunkter med det terminologiska arbetet, såsom klarspråksarbetet, det terminologiska arbetet inom minoritets-språkvården, det språkteknologiska arbetet och namn- och dialektvården. Såväl i det operativa termarbetet som i utbytet av erfarenheter vad gäller arbetsprocesser menar myndigheten att verksamheterna kommer att gynnas av att knytas betydligt närmare varandra.